

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

**Projekt „Vabatahtlike rakendamise
koostöömudeli testimine hoolekandesüsteemis
ja üle-eestiliselt rakendatava koostöömudeli
väljatöötamine”**

Projekti rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi projektist nr 2014-2020.2.02.001.01.15-0002 “Tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused”

RAPORTI LISA nr 15

Keegi ei pea kannatama üksildust. Pilootprojekti fookusgrupi arutelude kokkuvõte

Tiina Tambaum
25.05.2020

Sisukord

Kasutatud lühendid	2
Uuringu disain	3
Tulemused.....	6
1. Teenuse vajadus	6
2. Koordineerimine.....	6
3. Koordineerija kui tutvusesobitaja	7
4. Vabatahtlike leidmine.....	8
5. Lähedaste roll	10
6. Abivajajate leidmine	11
7. Vabatahtlike väljaõpe	13
8. Koostöökokkulepe ja aruandlus	14
9. Võimalikke probleeme ja riske	16
10. Rahastusmudel	18
Kokkuvõte	19
Põhipunktid.....	20
Kirjandus	23

Märtsis ja aprillis 2020 viis Kodukant projektis „Vabatahtlike kaasamine hoolekandesse“ läbi fookusgrupi intervjuud viies piirkonnas: Harjumaal, Hiiumaal, Lääne-Virumaal, Pärnu- ja Viljandimaa ning Võru- ja Põlvamaa. Fookusgrupi aruteludes osalesid ennekõike sotsiaalvaldkonna vabatahtliku tegevuse potentsiaalsed partnerid. Arutelude eesmärk oli selgitada, kuidas projektis testitud koostöömudel võiks päriselt, s.o projektiväliselt tööle hakata. Ülevaates on esitatud fookusgrupi uuringu ülesehitus, tulemused ja kokkuvõte.

Kasutatud lühendid

Projekt „Vabatahtlike kaasamine hoolekandesse“: Projekt, pilootprojekt

Vabatahtlike pakutav töö Projektis: Teenus

Kohalik omavalitsus: KOV

Vabatahtlik: V, vabatahtlikud: V-d

Abivajaja: A, abivajajad: A-d

Uuringu disain

Kutsed fookusgruppi said organisatsioonide esindajaid, kes olid Projekti tegevustega kursis, oskasid näha nii võimalusi kui probleeme, kaaluda võimalikke lahendusi ja nende puudusi ja eeliseid. Osalejad kutsus iga piirkonna vabatahtlike koordinaator. Arutelule kutsuti järgmiste sihtgruppide esindajad:

KOV otsustaja, kelle otsustusallas on küsimused, mis on seotud vabatahtlike koordinaatorimudeli edaspidise rakendamisega, sh kulud;

üks kogemustega vabatahtlik;

2–3 selliste organisatsioonide esindajat, kellega vabatahtlikud selle piirkonna Projektis koostööd tegid (sotsiaaltöötaja, hooldekodu, päevakeskus jne),

organisatsiooni esindaja, kes on Projektist teadlik, aga pole koostööd teha tahtnud (ükskõik, kas abivajajate või vabatahtlike leidmisel); nt sotsi töötaja, pereõde, kollektiivi esindaja, kelle kaudu otsisite vabatahtlikke;

võimalusel pereõde (ükskõik, kas ta oli Projektis kaasatud või mitte, kui mitte, siis ta esindaks eelpool toodud gruppi)

pereliikmete esindaja (kui Projektis on selliseid abivajajaid, kelle vajadusest andis märku pereliige).

Fookusgrupis osalemise kutses suunati osalejaid mõtlema soovitudele, kuidas Projektis testitud koostöömudel võiks päriselt, s.o projektiväliselt tööle hakata. Kutses toodi ära kolm suuremat küsimust, mida hakatakse arutama.

1. Mis praegu hoolekandesüsteemis vabatahtlike kaasamisel põhiprotsessides (abistamine ja abi saamine) ja tugiprotsessides hästi toimib.
2. Kus näevad osalised kitsaskohti praegu ja tulevikus, millised on olnud mõjud osapooltele ja millised on riskid tulevikus.
3. Millised on vajadused vabatahtlike kaasamiseks sotsiaalhoolekandesse tulevikus, millele on tarvis kohaliku omavalitsuse tuge ja ressursse; millised on vajadused, millele on tulevikus tarvis riigi tuge ja ressursse.

Fookusgrupi intervjuude kestus oli 2 tundi. Piirkonna koordinaator oli intervjuul kohal, kuid tal ei olnud lubatud kaasa rääkida. Koordinaatori ülesanne oli vestlusest võimalikult palju üles kirjutada. Hiiumaa koordinaator osales projektivälisete kohustuste tõttu vaid 30 minutit. Lääne-Viru koordinaator osales arutelus siiski ka kaasaraäkijana. Info fookusgruppide toimumise ja osalejate kohta on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Andmed fookusgrupi intervjuude läbiviimise kohta

Piirkond	Toimumis-aeg 2020	Koht	Osalejate arv	Osalejate profiil
Harjumaa	11. märts	Sirge 2, Tallinn	4	sotsiaalhoolekande osakond päevakeskuse hooldusjuht avahooldusspetsialist vabatahtlik
Hiiumaa	14. aprill	Google Meet	4	sotsiaalhoolekande osakond kogudus lähedane vabatahtlik
Lääne-Virumaa	16. aprill	Google Meet	5	sotsiaalhoolekande osakond sotsiaalhoolekande osakond vabatahtlik vabatahtlik vabatahtlik
Pärnumaa, Viljandimaa	22. aprill	Google Meet	5	valla sotsiaalkomisjon / hooldekodu sotsiaalraviteenistuse pakkuja

				hooldekodu juht sotsiaaltöö spetsialist vabatahtlik
Võrumaa, Põlvamaa	22. aprill	Google Meet	6	sotsiaalosakonna juht sotsiaalosakonna juht sotsiaaltöötaja hooldekodu õde MAK MTÜ

Vestlused salvestati Harjumaa fookusgrupis diktofoniga ning ülejäänud intervjuudel töötas *Google Meet record* funktsioon, st salvestati nii audio kui video. Salvestamiseks oli saadud osalejatelt luba, eeldusel, et salvestust kasutatakse ainult ja ainult arutelu sisu üksikasjalikuks analüüsimiseks ning arutelu tulemuste tutvustamisel ei kasutata isikustatud andmeid. Salvestused ning koordinaatorite üleskirjutused moodustasid analüüsi andmestiku.

Videofailid muudeti Movavi Video Converter tarkvara abil audiofailideks ning audiofailid transkribeeriti TTÜ veebipõhise kõnetuvastusega (Alumäe, Tilk, Asadullah, 2018). Andmeanalüüsis kasutati deduktiivset sisuanalüüsi meetodil.

Andmed kogus ja analüüsis Tiina Tambaum.

Fookusgrupi intervjuu ülesehitus

1. Osalejate lühike tutvustus: roll või töö Projektis, seos Projektiga.
2. Teenuse vajadus: millist „pehmet“ teenust on piirkonnas vaja vabatahtlike abil pakkuda, kui võtta aluseks Teenuse osutamise koha ja abivajaja vajaduste liigitus tabelis 2.

Tabel 2. Teenuse tüübid.

	Füüsilised vajadused	Vaimsed vajadused	Sotsiaalsed vajadused
Kodu			
Väljaspool kodu			
Asutuses			
Asutusest väljas			

3. Hinnang Projektis pakutud Teenusele: millised on Teenuse osutamise protsessis probleemid, mida peaks muutma; mis on õnnestunud, st peaks rakendama ka edaspidi. Vaata Teenuse osutamise etappe tabelis 3.

Tabel 3. Teenuse osutamise etapid Projektis.

	Hästi (peaks nii jääma)	Probleemid (peaks olema teisiti)
Vabatahtlike leidmine		
Abistatavate leidmine		
„Sobilikkuse“ hindamine		
Leping		
Väljaõpe		
Kokku viimine		
Koostöö		
Lõpetamine		

Tagasiside ja tugi		
Probleemide lahendamine		
Juhtimine		

4. Millised on vajadused seoses Teenuse etappides esile tõstetud õnnestumiste ja probleemidega. Millised on nende vajaduste rahuldamiseks sobivad lahendused olukorras, kus Teenust osutatakse väljaspool Projekti raamistikku ehk jooksvalt.
5. Millised on pakutud lahenduste elluviimise teed: ressurss, ressursi allikas, riskid.

Tulemused

1. Teenuse vajadus

Fookusgruppide kõik osalejad olid nõus, et vabatahtlikke on sotsiaalhoolekande valdkonda vaja. Inimestel, iseäranis vanemaelistel ja puudega inimestel, on rahuldamata vajadused, mida sotsiaalteenuste osutajad ei kata või ei kata piisavalt, kuid mida saavad katta vabatahtlikud. Need vajadused on ennekõike sotsiaalsed vajadused: selts ja suhtlemine ning väljas värske õhu käes käimine, seda inimestel kes elavad nii kodus kui asutuses.

On üks vanaproua ja aastaid niimoodi oma kodunt välja pole saanud. Oma hoovi peal veel käib, aga nüüd oleme olnud temaga poes käinud. Ja nüüd ta kohe tahab ja ootab ja et ta vajab abi nii liikumisel ja kuna nägemine halb, siis vajabki abi vaatamisel.

Mida osapooled seltsi ja suhtlemise all silmas peavad? Vabatahtlik (V) on see, kes pakub leevendust „üksinduse vastu“, on „halli argipäeva sisustus“. V on inimene, kes tagab, et inimene saaks tähelepanu, saaks „tunda ennast tähelepanu keskpunktis“. V pakub igasse päeva „julgust“. Kõige tähtsamaks peetakse, et on keegi, kes „on olemas, on inimene, kelle poole saab pöörduda“, sest „mõnda asja on parem jagada võõrale kui omale“. Rõhutati ka seda, et V-de roll võiks olla elukogemuse jagamine ja saamine, loomuliku pärimuse üles kirjutamine, lugude korjamine. Hooldekodus peaks V-d aitama just füüsiliselt raskelt haigeid, kelle vaim on erk. Lisaks, „üks tegevus, millega saavad vabatahtlikud veel aidata, muidugi juhul kui eakas on nõus, on arvutiga ehk siis digimaailmas abistada neid.“ Nendes piirkondades, mis on eriarsti keskustest (Tallinn, Tartu) kaugel, on oluline ka leida saatjateenuse osutaja – inimene, kes aitaks võõra linna, võõra keskuse koridorides orienteeruda.

Uuringus tegemist selektiivse valimiga ja neid inimesi, kes Projekti ideesse ei usu, fookusgruppidesse rääkima ei sattunud. Samas oli kõnelejate seas mitmeid inimesi vallavalitsustest, kes ei olnud otseselt Projektiga seotud. Seega võib lugeda, et vabatahtlike teenuse vajadus sotsiaalvaldkonnas leidis kinnitust.

2. Koordineerimine

Kõik inimesed, kes fookusgruppides osalesid rõhutasid koordineerija asendamatu rolli ja tähtsust kogu süsteemi püsti hoidmisel ja arendamisel. Koordineerija peab olema palgaline. Esialgu nähakse ühte koordinaatorit omavalitsuste liidus ehk maakonnas, kõikide valdade jaoks ühine. Ta on nii korraldaja kui eestvedaja.

Väga oluline on eestvedamine, nende inimeste koondamine, kes vabatahtliku töö tunnet südames kannavad.

Koordineerija tegeleb teavitustööga, peab sidet KOV-ga (saab infot abivajajate kohta, saab infot nende esmakohtumiste kohta, mida korraldab KOV töötaja), haldab vabatahtlikke ja nende transpordikompensatsiooni kasutamist, viib kokku V ja A (kui seda pole teinud KOV esindaja, näiteks sotsiaaltöötaja ise), korraldab võrgustikutööd, tellib ja aitab üles ehitada stardiväljaõppe.

Projektis oli koordinaatoril oluline roll lähedastele selgitamisel, mida vabatahtlik tegevus sotsiaalhoolekandes endast kujutab. See roll ei ole ajutine, vaid jääb kestma veel pikemaks ajaks. Vabatahtlikud on paljude jaoks kahtlusi tekitav nähtus, mis – üksikasju teadmata – tekitab usaldamatust. Koordinaatoril on vabatahtlikus töös võtmeroll ja ta peab olema kohalikke olusid tundev inimene, keda kogukonnad usaldavad.

Emmastes oli selline fenomen nagu üks sporditöö korraldaja. Kui oli vaja mingisugune spordivõistlus läbi viia, siis ta lihtsalt helistas need inimesed läbi, tegelased, keda sa tahad seal näha. See tähendabki sellist aktiveerimise tööd. Inimestel on palju igasuguseid valikuid ja laiskus on ka. Ta kindlasti teadis ka igähe seda isiklikku nuppu, millele vajutada.

Koordinaator peab tundma oma piirkonna inimesi ja lähenema kõikidele oma tööülesannetele väga individuaalselt. Tal peab olema individuaalne suhe kõikide vabatahtliku tegevuse võrgustiku liikmetega, sh linnaosa või valla tasandil. Tal ei ole võimalik jääda kaugeks.

Sest me räägime sellest samast koju sisse laskmisest, väga intiimsest individuaalsest suhtest.

3. Koordineerija kui tutvusesobitaja

Üks võtmetegevus, mida koordinaator teeb, on A ja V kokku viimine. Arutluste käigus osutati, et on vähe tunnuseid, mida saab A ja V tulevases suhtes juba eos välistada või ette näha. Keel ja geograafiline kaugus üksteisest (lähedal, kaugel) ja teatud juhtudel ka vanus ja sugu on need vähesed tunnused, mille alusel saab koordinaator A ja V vahelist sobivust ette hinnata. Omavaheline sobivus selgub ülejäänus esimes(t)el kokkusaamis(t)el.

A ja V ühised vaimsed huvid töötavad pikaajalisema suhte tekkimise hüvanguks, aga neid ühiseid huvisid pigem ei ole võimalik ette ära kaardistada. Kuid lisaks sotsiaaldemograafilistele tunnustele (vanus, sugu, koht, keel) on oluline üks sisuline tunnus, mida võib nimetada sõnaga „seos“. Kahe võõra – A ja V – vahel tuleb koordinaatoril leida enne nende kokku viimist mingi otsesem või kaudsem seos: kas A tunneb V mõnda sugulast, kas ta on siinkandis kellegagi kokku puutunud, kas ta võiks olla seotud mõne kohaliku või vabariikliku suurusjärgu avaliku elu tegelasega, kas on keegi, keda A tunneb, kas on keegi, kes V-d soovitab. Ükskõik, kui lähedane või kaudne on leitud seos, seda on vaja, enne kui toimub esimene silmast silma kohtumine.

Abivajajad, nad kuidagi nagu tahavad omakandi inimesi, et nad ei taha, et tuleb linnast keegi või kuskilt kaugelt samamoodi. Kas elab siinkandis või kas ta on äkki selle lapselaps või noh, et nad midagi tahavad nagu mingit siukest tuttavat või seost, et nad oskaks teda kuidagi millegagi seostada.

Meil Hiiumaal ongi see, et üldjuhul sa kuskilt midagi ikka seostad, teinekord võib-olla jutud jõuavad enne, kui midagi muud. Aga midagi võiks inimesest teada enne, et oskaks ennast häälestada.

Ikkagi lihtsamini läheb, kui abivajaja tunneb seda inimest, tema tausta, et kas või naaberküllast, et ahaa, ma tean tema suguvõsa või mida iganes. Et nad ei lase ligidale. Eriti mehed on umbusklikud.

Igäüks ei ole valmis kohe võõraga rääkima hakkama. Noh, keegi soovitab, et keegi, kes on juba asjas sees, soovitab, vahendab. Minu kliendid on tulnud ka kõik läbi varasemast tutvusest.

Ette loodud seose olulisus väheneb vaid sellel juhul, kui A on väljendanud väga konkreetset vajadust, näiteks transpordiprobleemi või terviseiga seotud probleemi. Sellisel juhul sarnaneb V tegevus rohkem teenusele.

Esimese kohtumise vestlus määrab selle, mida hakatakse koos tegema, mis on A vajadused ning V võimalused ja motivaatorid.

Ma teadsin üht kodus olevat üksi elavat prouat. Ja, ja siis see kokku viimine oli täpselt sama moodi, et prouale, kes kodus oli, helistasime, et kas me võime kohvile tulla nii-öelda ja tegimegi tutvust, selgitasime ka seda, et ei pruugi omavahel sobida, et siis sealt otsime nii-öelda, vaatame edasi, et inimesed ju kõik ei klapi omavahel. Väike vestlus lihtsalt ilmast elust. Ja, ja siis selle käigus juba saidki ju näha, et kas neil klapi omavahel ei klapi.

4. Vabatahtlike leidmine

Kõige keerulisemaks sotsiaalvaldkonnas vabatahtlike kaasamise juures hindasid fookusgrupis osalejad vabatahtlike leidmist. Ühelt poolt tulenes selline arvamus tõsiasjast, et kõnelejal oli Projektis puudunud ülevaade, kui palju vabatahtlikke Projekti suudeti kaasata, kuidas neid kaasati ja milliste tulemustega.

Tahakski nüüd tõesti teada, et kas Kodukandi projekt suutis tõestada, et vabatahtlike leidmine ei olnud üks suurimaid riske, mida enne selle projekti käivitamist just kohaliku omavalitsuse vaates huvigrupid tunnetasid ja väljendasid.

Teiselt poolt võis kõneldust järeldada, et Projekt suutis sotsiaalvaldkonda tuua ennekõike teistes valdkondades juba tegutsevaid vabatahtlikke, samuti enne Projekti tegutsenud informalseid aitajaid. Suhteliselt vähem oli kõnelejal teada see, kuivõrd suutis Projekt luua nn vabatahtlikkuse elustiili nende seas, kes sellega varem polnud kokku puutunud.

Fookusgrupis osalejad rõhutasid sotsiaalvaldkonna eripära vabatahtlike kaasamisel. Esiteks, igast inimesest ei saagi loota vabatahtlikku, seda enam sotsiaalvaldkonnas. Vabatahtlike üleskutse peab jõudma nendeni, kes vabatahtliku töö tunnet südames kannavad. Teiseks, sotsiaalvaldkonnas jäävad vabatahtlikena püsima vaid teatud omadustega inimesed.

Selles valdkonnas vabatahtlik ei saa selle töö eest mingit otsest tulu või kasu. Kaitseliidust või Naiskodukaitses saab vormiriidetuse, toidupakid, suurüritustel käia, aga sotsiaalvaldkonnas pead olema motiveeritud ennast jagama, midagi otseselt vastu saamata. Neid ongi vähem kui mistahes teise valdkonna vabatahtlikke. Loomuomaselt.

Rõhutati, et V-de kõige tähtsam oskus on suhtlemise ja kuulamise oskus. „Sa pead suutma minna ja olla seltsiline, nii et sa ei saa pärast kaebust vastu.“, Tõstatati küsimus, et kas me valime sellised inimesed, kellel on see oskus olemas, või on võimalik selliseid oskusi inimesele õpetada. Üldine arvamus oli, et V-ks sobivad ja selles tegevuses tunnevad ennast motiveeritult need, kellel need oskused on loomuomaselt olemas.

Suhtlemis ja kuulamisoskust ei saa V rolli täitjale õpetada. See peab ikkagi olemas olema, niisugune soe, avatud inimene, et tal peavad teatud isiksuseomadused olema, et kui ta läheb teise inimesega suhtlema. Meil oli see esimesel koolitusel näha, kus siis üle maakonna vabatahtlikud koos olid. Ja seal tegelikult selekteeritakse välja, kes sobib. Need kukkusid iseenesest kuidagi välja, kes ei sobinud.

Üldine seisukoht oli, et peamine motivaator hakata sotsiaalvaldkonna vabatahtlikuks, saab olla võimalus teha endale südamelähedast tegevust. Soovitav on individuaalne lähenemine, kus V-d saaksid pakkuda seda, milles nad ise on tugevad või mida nad ise vajavad – kas vastavalt oma huvialale, oskustele või oma vajadustele. Seega, V-d ei tohi näha kui lihtsalt energiat ja tööjõudu, vaid tuleb arvestada ka tema vajadusi ja motivaatoreid. Selline lähenemine on kooskõlas vastavate uuringutega andmise ja saamise tasakaalu kohta põlvkondadevahelises töös (Heo et al., 2014). Mida rohkem on A ja V suhe tasakaalus, ehk saajad ja andjad on nii A kui V, seda kindlam saab olla koostöö jätkumises.

Vabatahtlik käis teenust osutamas koos lastega (6- ja 8-aastane) ja see oli väga kasulik nii V emotsionaalsele arengule kui tema laste arengule. „Meie A on ratastoolis. Elab kolmandal korrusel. Saab vaevaliselt alla. Kuu aega oli haiglas, polnud saanud jalutama minna. Põhisoov, et saaks välja värske õhu kätte. See rõõm mida sa näed, see aitamine, teise inimese elu muutmine. Kui väiksest asjast võib tulla tohtu rõõm.“

Me [koordinaator, sotsiaalpartner] peaks teadma, kes vabatahtlik nii öelda päriselus on, mis on tema spetsialiteet. Üritame seda enda jaoks ära kasutada. Väikene hea nipp, et kuidas võtta sellest piskust maksimumi.

Mitmes fookusgrupis jõuti arutelus paralleelideni teiste valdkondade vabatahtlike koordineerimisega. Vabatahtlikkus on teistes valdkondades hea võimalus tegeleda oma meelistegevusega, oma hobiga. Näiteks merepäästes on vabatahtlikul võimalik käia merel, Kaitseliidus tegeleda tehnikaga. Arutelus, mis on seltsiliste süsteemis V-le pakutav väärtus, seda, mida ta üksi tegutsedes ei saa, jõuti arusaamisele, et selleks on V-de ühistegevus, nn võrgustumine ehk klubiline tegevus, mis pakub võimalust „koos käia ja muljetada“. Samas oli

ka neid, kes sellise ühistegevuse järele vajadust ei tundnud, kuid sellise seisukoha väljendajad ei põrkunud oma töös ka oluliste probleemide vastu, mida oleks vaja olnud teistega arutada.

Tegelikult mina ei tunne seda vajadust, et ma peaksin teistega suhtlema. Et võib-olla, kui mul oleks probleemsemad abivajajad, et äkki ma siis vajaks kellelegi tuge? Aga siiani, kui ongi midagi olnud, ma olen nagu ise osanud ära lahendada ja mina ei tunne nagu puudust.

Vabatahtlike leidmisel nende motivatsioonile keskendumine eeldab ka vabatahtliku töö erinevate vormide välja arendamist ja välja pakkumist. Ettepanekud ja ideed on toodud Tabelis 4.

Tabel 4. Teenuse vormid

Nädalalõpu sotsiaaltöö: *Laupäeval ja pühapäeval, kui sotsiaaltöötaja ei käi, teeb V tema tööd. Sotsiaaltöötaja on reedel rohud valmis pannud ja vabatahtlik käib laupäeval ja pühapäeval hommikul läbi ja annab kätte.*

Tööampsude võimalus (nt ukse õlitamine). *Tihti peale on A-l vaja abi, kus on vaja parandada, midagi, mille jaoks tegelikult ei ole vaja töömeest kutsuda. Suuname korteriühistule, aga see ei toimi alati. Oleks hea, kui saaks V poole pöörduda.*

Asendusvabatahtlike teenuse pakkumine, st iga kord, kui V ei saa ise minna, on võimalik kiiresti leida asendaja. *Olemas risk, et A ei pruugi nõus olla, sest on harjunud oma V-ga (isiklik suhe) ja ei usalda võõraid. Aga näiteks kontserdile/arstile kaasa minemisel või muudes kindlates tegevustes võib küll asendus töötada, seda enam, et need on tegevused, mida ei saa edasi lükata. (Ka hooldustöötajad ei vahetu üldiselt, sest kliendid ei taha.)*

Näiteks Kristiines linnaosas toimub hooldajate rotatsioon iga kolme kuu tagant. Põhimõte on, et inimene saab teenust, mitte ta ei suhtle ega loo suhet hooldustöötajaga.

Kaksik-vabatahtlike Teenuse vorm, kus kaks V-d suhtlevad ühe A-ga.

Lähedane: Teadsin ise ühte inimest, koordinaator pakkus ühte teist. Nad olid omavahel tuttavad, kui üks ei saanud tulla, tuli teine, kuidagi väga hästi klappis.

Pakuti ka välja võimalust, et lähedased hakkavad vabatahtlikeks, pakkudes välja oma erialaga seonduvaid tegevusi.

Lähedased pakuvad tegevusi oma lähedase kõrval rohkematele A-dele.

Lähedane: Ma teen ise võimlemise treeninguid vanemaealistele. Emale see väga meeldis, selliseid asju võiks ka mõelda.

Fookusgrupi läbiviija: Kas olete nõus seda tegema ka vabatahtlikuna?

Lähedane: Jah, miks ka mitte. Vanemad inimesed tahavad näha oma võimete kohast võimlemist. Vahepeal Tallinna TV-s oli ka, kus tehti spetsiifiliselt vanemaealistele. See oli hea.

Aruteludes jagati ideid vabatahtlike kampaaniate suunamiseks teatud kindlatele sihtgruppidele. Kahes fookusgrupis nimetati pensionile jäänud õpetajaid kui ühte väga suurt rühma, kellel on head oskused ja eeldused seltsi pakkumiseks. Samuti oldi arvamusel, et ka A-de pereliikmeid on võimalik haarata vabatahtlikku töösse, kes viivad läbi mingeid tegevusi (nt võimlemine, mälu treening) oma pereliikmele, aga temaga koos ka teistele.

Vabatahtlike leidmisel peaks kõnetama kõiki neid inimesi, kes on just siirdunud pensionile või keda on koondatud või kellel on lõppenud projekt. Käesoleva uuringu tulemus vastab SHARE uuringus osutatud vajadusele pakkuda Eestis **äsjä tööhõivest lahkunud 50+ vanuses inimestele välja võimalusi** sotsiaalselt aktiivse elustiili säilitamiseks (Tambaum, 2016). Neil on oluline leida kogukondlik tegevus, mis asendab senist palgatööd, et vältida kognitiivsete võimete langemist, mis ilma regulaarse sotsiaalse kognitiivse stimulatsioonita on mõõdetavad juba 12 kuu möödudes (Bonsang, Adam & Perelman, 2012). Samas tuleb

arvestada, et inimene, näiteks meditsiinitöötaja, ei pruugi tahta olla vabatahtlik asutuses, kus ta just on lõpetanud palgatöö (Õispuu, 2008).

Vabatahtlike leidmisel on oluline näha inimesi nn paindliku ressursina, kus tehakse kindlaks „veregrupi sobivus“.

Me ei saa abivajajatele vabatahtlikke niimoodi lihtsalt järjest ette tõsta, et järjekorrast järgmine läheb siin Mati juurde ja Malle juurde, vaid et seal peab tekkima niisugune natukene kohtingu korraldamine.

Oluline on mitte seada kõrgeid eeltingimusi. Tegevused, mida vabatahtlikuks hakkav inimene pakub, on tavalised tegevused, mida inimesed ikka teevad. Nii ei hirmuta võimalikke huvilisi eos ära.

Vabatahtlike otsimisel peaks sõnum lähtuma ennekõike väärtustest ja pakkuma potentsiaalsele V-le võimalust tunda ennast ühiskonna või kogukonna liikmete heaolu parandajana, st aitamine ei seisne ainult annetamises või häda ja kannatuste ärahoidmises. Vabatahtlik tegevus on võimalus panustada oma piirkonna inimeste heaolusse, millega riik otseselt ei tegele.

Maal soovitatakse vabatahtlikke otsida külaseltsidest, vabatahtlike tegevust võiks tutvustada kohalikel üritustel, et kõnetada neid kogukonnaliikmeid, kes on juba aktiivsed, seda mõnes teises valdkonnas. Vabatahtlikuks võiks värvata ka perekondade kaupa ehk ühe A juures võtab tegevused terve üks pere. Vabatahtliku pere mudel tooks ka mehi vabatahtlike hulka juurde.

Võru piirkonna vabatahtlike leidmise juhtum seoses eriolukorraga on toodud tabelis 5. Juhtum näitab, et ühiselt mõistetava laiema riski või ohu tunnetamise korral ei ole probleem leida vabatahtlikke, vaid sel juhul on pigem probleem leida kõikidele vabatahtlikele rakendus. Covid-19 eriolukorra juhtumist Võrus saab õppida võimalikke taktikaid vabatahtlikkuse vastu huvi äratamiseks.

Tabel 5. Võru piirkonna vabatahtlike leidmise juhtum seoses eriolukorraga

Koroona kriisi ajal otsisime ka vabatahtlikke KOV hallatavates allasutustes, kes täna ei ole maksimaalselt hõivatud: lasteaiaid, kooli abipersonal ja nii edasi; tegime sellise väikse küsitlusvormi, millistes etappides nad on valmis olema vabatahtlikud. Ja ma pean ütleva küll, et meil tuli päris palju soovijaid. See on muidugi teine olukord ja teine teema. Võib-olla täna see olukord on soodus pinnas teatud mõistes vabatahtlikkuse vastu huvi äratamiseks laiemas plaanis, kui kohe reageerida.

Me ei ole pidanud neid veel kasutama, meil on olukord hea olnud, aga me oleme neid välja koolitanud. Ma arvan, et need vabatahtlikud, kes täna seal on, nendest võiks kasvada välja midagi suuremat. Nii et, jah neid inimesi on võimalik kindlasti ka koduteenuste raames nii-öelda vabatahtlikena edaspidi sealt ära kasutada.

Kui otse vallavanem pöördus, siis seda enam neid inimesi sinna kirja panema tuli. Nüüd ootavad meilt tegelikult ka rakendust.

5. Lähedaste roll

Üldiselt oldi fookusgrupi aruteludes arvamusel, et kui A on vaimselt terve, siis ei peaks eeldama, et koordinaator või vabatahtlik tingimata otsiks kontakti ka lähedasega. Pigem peaks suunama A-d, et tema ise oma lähedasi informeeriks ja kursis hoiaks. Tegemist on seisukohaga, mis aitab ära hoida vanuselise diskrimineerimise riski – sest diskrimineerimine avaldub sageli olukorras, kus inimene sõltub teistest (van den Heuvel & van Santvoort, 2011) – ja A on suunatud võtma iseenda eest vastutuse.

Mäluprobleemidega ja erivajadusega inimeste puhul suhtleb koordinaator kindlasti ise lähedastega.

Pigem ikkagi satub abivajajaks inimene, kellel on kas siis pere liiga kaugel või ei ole suhted head. Ja ma arvan, et see oleks üsna raske pereliikmeid kaasata. See võib isegi nagu probleeme juurde tuua. Et kui pereliige ise ei näita mingit huvi ja initsiatiivi üles, siis ma arvan, et ei ole mõtet neid vägisi küll kaasata

Kui ühelt poolt ei kuulu lähedased otseselt vabatahtliku tegevuse sihtgruppi, siis koostöövalmidust väljendavaid lähedasi tuleks näha kui ressursi, kelle abil vabatahtlike tegevusele piirkonnas jõudu juurde anda. Neid saab kasutada nii vabatahtlikena (vt tabel 6), kui sotsiaalvaldkonna vabatahtlikkuse propageerijatena. Soovitav on suunata lähedasi liituma vabatahtlike ja sotsiaalpartnerite võrgustikuga ja kasutada neid omavaheliseks infojagamiseks (kogemusnõustamise vorm). Tehti ettepanek kaasata aktiivseid lähedasi V-de regulaarsetele kohtumistele.

Koostöövalmidust näitavaid lähedasi võib paluda sihipäraselt rääkida teistele vabatahtliku tegevuse võimalusest. Tabelis 3 on toodud idee hooldekodus koostöö algatamise kohta lähedastega, mis toetub analoogiale koolides, kus tehakse koostööd lapsevanematega (vt ka Rull, Tambaum, Vainre & Paat-Ahi, 2018).

Tabel 6. Koostöö lähedastega hooldekodus analoogiliselt koolide tööga, mida nad teevad lapsevanematega.

See on super idee, et kui hooldekodudel oleks sellist ressursi, et nad suudaks organiseerida neid lähedasi hooldekodusse, kes organiseeriksid siia erinevaid tegevusi. See tegelikult spontaanselt toimub, sest kui osad lähedased meie juures käivad ja midagi teevad, siis tegelikult koonduvadki asukad sinna nende ümber.

Mul on olemas selline kogemus. Oli selline klient, kelle tütar elas Itaalias. Kui ta tuli ema vaatama, siis ta oli praktiliselt elas nädal aega meil. Siis ta oli hästi suhtleja muidugi, püüdis kogu majaga suhelda ja kliendid väga ootasid teda. Ja meil oli muidugi väga hea meel et hästi palju elevust tekitas ja, ja, ja niukest sõbralikku suhtlemist ja et noh, et on ka selliseid juhuseid.

See oleks ideaalvariant, sest ma praegu vaatan, kui palju üldse käiakse, siis pigem tahetakse hästi-hästi ruttu ära käia, et siis on linnuke kirjas.

See idee sarnaneb haigla plaaniga tekitada Patsientide Koda, ehk siis on olemas patsiendi esindajad, kes regulaarselt kokku saavad ja kelle käest mingisuguseid haigla otsused läbi lastakse või siis neil ongi õigus ise mingi teema välja pakkuda ja siis haigla juhtkond võtab seda arutada. Ühest küljest see vajab jah, organiseerimist, aga samas ma arvan, et annab ikkagi päris palju positiivseid väljundeid pärast.

6. Abivajajate leidmine

Abivajajate leidmist ei pidanud fookusgrupis osalejad probleemiks. Võimalik, et põhjus on fookusgrupi uuringu valimis, sest rääkijate seas oli proportsionaalselt palju sotsiaaltöötajaid, kellel on hea ülevaade piirkonna võimalikest abivajajatest. KOV sotsiaalosakonda pidasid kõik fookusgrupid loomulikuks ja loogiliseks kohaks, kelle poole abivajadusega inimene ise pöördub ja kuhu abivajaduse info ka kaudseid teid pidi jõuab. Seetõttu peab KOV olema koordinaatori peamine koostööpartner.

Kui inimene (A või tema lähedane) tunnetab V teenuse vajadust, siis esimene spontaanne mõte, kus leida abi, on ikkagi omaavalitsus .

Võimalik, et tulevikus sobib koordinaatori nn paremaks käeks KOV-s hoolekandekoordinaator – amet kelle võimalikku vajadust ja ülesandeid praegu pilootpiirkondades testitakse.

Abivajadus peab olema vallas teada. Meil on uus ametikoht loodud KOV-s: hoolekande koordinaator. See ehk on see isik, kes võiks teada, kui palju kuskil piirkonnast neid abivajajaid on. See on uus nimetus sotsiaaltöötajatele ja nõunikele lisaks. Et see pandigi tegelikult nagu riigi poolt omaavalitsustele kohustuseks, et uute sotsiaalteenuste väljatöötamiseks peaks olema vallas siis hoolekandekoordinaator,

kes siis nende uute teenustega tegeleb. Ja see vabatahtliku töö võib-olla sobiks väga hästi sinna alla. Praegu on see kohta alles testimisel ja katsetamisel, kõigis omavalitsustes seda veel ei ole, näiteks meil ei ole seda.

Kanalid, kuidas V teenuse võimalusest võimalikke A-d informeerida, on piirkonna spetsiifilised. Väikestes kohtades peab arvestama, et info liigub ennekõike informaalsete kanaleid pidi ja informaalset suhtlust peab koordinaator ja tema võrgustik (sotsiaaltöötajad, lähedased, sotsiaalpartnerite esindajad, V-d ise, A-d ise) nn toitma "selge infoga: miks ja kuidas saada endale V abi ja kuidas hakata V-ks. Hiiumaal on üks väga töötav informatsioonikanal näiteks praam.

Hiiumaal on selles mõttes lihtsam, et üldiselt inimesi ju tead. Ma olen isegi ühel osavallavanemal praami peal nõobist kinni võtnud ja küsinud, et kuidas saab.

Sõltumata piirkonnast peab teemat kajastama vallalehes, sest „see jõuab igasse postkasti ja seda loetakse kaanest kaaneni“.

Abivajajate kohta jõuab info ka nende institutsioonide kaudu, keda potentsiaalne A oma igapäevaelus külastab või kuhu elu teda viib, s.o arstid, aga ka näiteks ohvriabi. Need asutused ja organisatsioonid peaksid moodustuma koordinaatori loodud võrgu sõlmpunktid, kelle kaudu liigub info A kohta. Arstid saaksid V võimalusi soovitada geriaatrilisel hindamisel. Sealhulgas võiks V teenust soovitada ka nendele A-dele, kellel on erivajadus, aga see erivajadus ei ole suur.

Arst: Psühhiaatrilised patsiendid, ka neid ka võiks millalgi kaasata, kui see valmisolek oleks. Ka nemad vajavad vaimset toetust, sotsiaalset suhtlemist.

Perearst ja eriarst on ka need võrgustiku sõlmpunktid, kes saavad soovitada V teenust inimestele, kes muidu ei kvalifitseeru sotsiaalteenuse saamiseks, kellel on pere olemas ja füüsilised kaebused kergemad.

Avada võik üldise telefoninumbri, kuhu potentsiaalne A võib helistada (etteantud kellaegadel) mistahes teemadel, sh kui inimene tahab lihtsalt suhelda. Luba ja volitus mitte filtreerida oma abivajadust juba eos, annab helistajale julguse. Kõne vastuvõtja saab suunata helistaja koordinaatori juurde või otse V juurde.

Koordinaator peaks looma võrgustiku nendest asutustest ja organisatsioonidest, kellega vanemad inimesed igapäevaelus kokku puutuvad, ja suunama nende töötajad reageerima tegudega olukorrale, kus neile tundub, et rääkija vajaks seltsi ehk V teenust. Sellised ametid on: pereõde, arstid, bussijuhid, väikeste poodide müüjad, kirikuteenijad, postiljonid. Vt tabel 4 ametitest ja institutsioonidest, kelle kaudu saaks info A kohta liikuda koordinaatorini.

Tabel 7. Sotsiaalvaldkonna vabatahtlike süsteemi võrgustiku sõlmed, kelle kaudu jõuab info A kohta koordinaatorini.

Asutused ja institutsioonid, kellega potentsiaalne V oma igapäevaelus kokku puutub ja kes seetõttu peaksid kuuluma sotsiaalvaldkonna vabatahtliku valdkonna võrgustikku, on: pereõde, arstid, bussijuhid, väikeste poodide müüjad, postiljonid, koguduse eestvedajad. Neil „kuuljatel“ peab olema teada koordinaatori kontakt, kelle poole inimene suunata või kellele inimesest rääkida.

„Kui eakaga vestelda, see tuleb jutus välja, esimesel kohtumisel kindlasti ütleb, et ma tahan lihtsalt rääkida. Peab oskama kuulata ja kuulda seda vajadust, vajadused tulevad küll nende jutus välja.“

Kirikud. Kiriku liikmetelt tuleb ka teiste A-de kohta infot, sest kõik ei lase seda usku endale koju sisse.

Postiljonid näevad, märkavad eakaid. Eelmisel nädalal näiteks oli üks juhtum, kus postiljon kohtus tänava peal, väike koht, üks ju, eaka inimesega ja märkas, et ta käitumine on kuidagi nii veider ja kahtlane ja helistas sotsiaaltöötajale, ütleski, et tal on mured, palun, minge ikka koju ja kontrollige.

Bussijuhid. Loomulikult, kui maapiirkonnas sõidad, siis nad märkavad ju. Päriselt, bussijuhid on nii olulised, ka laste abistamisel, nii on ka eakate abistamiseks. Bussifirma esindaja võiks kuuluda võrgustikku ja teaks kelle poole pöörduda, kui on vaja teatada abivajadusest. Kontakte bussijuhtidega on tekkinud ka eakate ekskursionidelt.

Perearstid. Meil on ka perearstid andnud hästi palju infot.

Nii potentsiaalsete vabatahtlikele, aga iseäranis abivajajate poole peaks pöördumise tegema autoriteetne isik. Vanemate inimeste jaoks, sh vanemate meeste jaoks, on üks autoriteetidest vallavanem (Tambaum & Kuusk, 2014).

Võimalik, et koordinaatorid vajavad kas koolitust või koostööpartnerit küsimuses, kuidas idee nn maha müüa. Kuidas anda infot meediasse nii, et see teeb vabatahtliku tegevuse teiste jaoks huvitavaks. Samuti võib osutuda vajalikuks koordinaatorite väljaõpe, kuidas oma sõnumites tegeleda ka vanemaealistega seotud väärarusaamadega, nii nagu puuetega inimesed võitlevad ratastooliga jmt stereotüüpidega.

Tabelis 8 on toodud mõned ideed, kuidas levitada infot A-de ja V-de kaasamiseks.

Tabelis 8. Ideid, kuidas levitada infot A-de ja V-de kaasamiseks.

Abivajajate infopäev vabatahtliku tegevuse tutvustamiseks.

KOV töötajad räägivad teenustel V teenuse võimalustest: näiteks supiringil, transporditeenuse osutamisel.

Osaleda korteriühistute ümarlaual, et leida abivajajaid korteriühistute kaudu. Info levitamine korteriühistute kaudu, sh trepikodades info.

Lehes ja muudes meediakanalites peab olema kogu aeg pildis. Mõju saavutavad ainult need lood, kus mõlemad osapooled, nii V kui A, on pildis.

Vabatahtlike infopäev, kuhu tulevad ka sotsiaalosakonna kliendid.

Eakate festival vabatahtlike laul.

Koostada nn naabrinaise/perekonnaliikmete teavitamiseks infomaterjal eesmärgiga vähendada neid juhtumeid, kus naabrinaise/pereliige teeb vabatahtliku kasutamise idee maha ja hirmutab.

Mõistele „abivajaja“ peab leidma asenduse. V roll tuleb panna positiivsesse võtmesse.

Vabatahtliku asemel töötab väga hästi „seltsiline“.

Info ja reklaam peaks olema regulaarne. Tuleb luua foon. Mitte ainult kuulutus, vaid kirjutada ka artikleid.

Televisioonis peaks vabatahtlikud rohkem reklaamima ennast või rääkima oma tööst. Täpselt nagu saade Iseolemine paneb mõtlema puuetega inimestest.

Osalemine teavitustöös peaks olema V ja A tegevuse nn üks osa. Iga osaleja süsteemis peaks tunnetama, et tema saab midagi teha, et vabatahtlik liikumine laieneks. Nii ka abivajajad peaks kaasa aitama valdkonna tutvustamisele ja olema nõus minema näiteks TV saatesse.

Infoallikas peab kindlasti olema vallaleht. See on ainuke asi, mis, mis jõuab iga inimene postkasti ja seda loetakse.

7. Vabatahtlike väljaõpe

Vabatahtlike nn stardiväljaõpet pidasid kõik kõnelejad vajalikuks, seisukohad erinesid vaid selles, milline peaks olema väljaõppe maht, sisu ja vorm. Pilootprojektis pakuti kahepäevast intensiivset väljaõpet.

Ma enne pole üldse sotsiaaltöoga ega vabatahtliku tööga kokku puutunud, minu jaoks oli kindlasti vajalik. Sain teada, millega võib arvestada, et oskaks mingites olukordades käituda.

Fookusgrupi uuringu tulemus stardiväljaõppe vajalikkuse kohta on kooskõlas valdkonna akadeemilises kirjanduses väljendatud seisukohtadega, mis osutavad, et sotsiaalse ettevõtluse tüüpi tegevustes jääb vähemaks ülesandeid, mida saab täita ilma spetsiaalse ettevalmistuseta (Principi et al., 2012).

Fookusgruppides jäi kõlama, et pakutavat väljaõpet peaks kindlasti antama kontaktõppe vormis, sest selle üks eesmärk on võrgustamine. Kontaktide loomise eesmärgi tõttu on soovitatav stardiväljaõppe üks osa korraldada võrgustumise üritusena, kuhu kogunevad ka juba tegutsevad V-d kogemuste vahetamiseks ja uute inimestega tutvumiseks. Stardikoolituse teine eesmärk on V kandidaatide suhtlemis- ja kuulamisoskuse hindamine ehk „läbi kaalumine“.

Stardikoolitusest peaks tekkima kogemusgrupid ja koovisioonid. Praegune kahepäevane stardikoolitus tundus mulle natukene liiga põhjalik. Peab läbi vaatama ja vähendama.

Väljaõppe peaks läbi viima koolitusteenuse pakkujad, kes on sotsiaalvaldkonnas olnud tugevad tegijad ja ennast õigustanud.

Stardiväljaõppe peab tegema tsentraalselt, sest koha peal oleks see ju vabatahtlik töö ja kes seda siis teeks. Kelleltki kogemustega vabatahtlikult seda nõuda oleks palju. Lisaks kvaliteedinõuded. Meil on praegugi vabatahtlikke nii vähe, siis kui me jätame selle ka veel vabatahtlikele, siis meil neid vist üldse ei tule.

Koolituse üldosa saab olla üle vabariigi ühetaoline, kuid teine osa peab olema piirkonnaspetsiifiline ja eelnevalt koordinaatoriga läbi räägitud.

On mingid põhitõed, mingisugused alused, aga paindlikkust on veidi vaja. Aga paindlikkus professionaalse koolitaja puhul pole mingi probleem, selle väljundi paneb koolitaja erinevatele maakondadele sisendinfo põhjal kokku.

Lisaks stardikoolitusele teeb iga asutus või sotsiaaltöötaja või pere nn spetsiifilise „sisseõppe“, kus räägitakse konkreetsest abivajajast.

Kui stardiväljaõppes antakse esmased oskused ja teadmised, siis äärmiselt oluline on jätkata kogemusõppega vabatahtlike töö käigus võrgustikutöö vormis. Pilootprojektis oli näha, et need V-d, kes liitusid tegevusega hiljem, ei saanud võrgustiku suhtlemisest osa sellises mahus ja sellise kvaliteediga nagu said esimesed liitujad. Tegemist oli projektispetsiifilise nähtusega, mida jooksvas töös saab ja tuleb vältida.

Fookusgruppides osalejad pakkusid välja, et V-de regulaarsetel kokkusaamistel ürituse üks osa peaks olema mõeldud kõikide huvigruppide esindajatele, sh lähedased ja KOV esindajad. Selles osas antakse tagasisidet, tunnustatakse, jagatakse infot ja peegeldatakse kogemusi. Teine osa regulaarsest üritusest on suunatud kitsalt V-dele omavaheliseks suhtlemiseks.

Kogunemised on regulaarsed ja olnud väga vahvad. Seminaridel on kõik on saanud vastused oma küsimustele. Selline vastastikune jõustamine on käinud. Ja väga hea tugi on. Ühendab. See viib kokku sarnased inimesed See peaks kindlasti jätkuma.

8. Koostöökokkulepe ja aruandlus

Lepingute keerukus ja aruandluse detailsust peeti pilootprojektis probleemideks, mida peaks edaspidises töös muutma.

A-d ei soovinud ametlikku paberit ennekõike turvalisuse kaalutlustel, kahtlustades, et äkki petetakse või ei hoita isikukoodi salajas. Fookusgruppides jõuti järeldusele, et A-l puudub vajadus allkirjastada ametlik leping. Infot A olemasolu ja teenuse iseloomu kohta saaks V anda oma aruandes. Samas peaks A-ga jõudma mitteformaalsete meetodite abil „vastastikuse vastutuse võtmiseni“.

Ka abivajaja ei tohi näiteks „ära kaduda“ ja sellega V-le muret tekitada. Ka tema peaks võtma vastutuse, et ta suhtleb, kui vabatahtlik helistab (juhtum, kus uus abivajaja ei vastanud telefonile).

Suhe on alati kahepoolne. Inimene, keda aidatakse, peaks tunnetama vajadust olla ise koostöö teine osapool. Partner, kes aitab koostööle kaasa, käitub alahoidlikumalt. Kahepoolne suhe on kestlikum.

Osad kõnelejad soovitasid A-ga sõlmida siiski Hea tahte kokkuleppe, mis oli kasutusel ka Projektis. Nüüd oleks see ainus paber, mis A ja V vahel allkirjastatakse, ja seal on optimaalses mahus lühidalt kirjas kõik vajalik.

Vabatahtlik: Mulle väga meeldis selles projektis Hea tahte kokkulepe. See on koht, kus me saame läbirääkimisi pidada. Annab mõlemale osapoolele võimaluse, et sinna saab tagasi pöörduda ja algsed kokkulepped üle vaadata. Seda võikski vaadata mõne aja pärast üle.

Üksmeelselt oldi seisukohal, et V-ga peab sõlmima lepingu, sest tema „ei saa olla üksiküritaja“. Päring karistusregistrisse tuleb samuti teha, see oleks koordineeritud vabatahtliku tegevuse üks eelisinformaalse abiga võrreldes. Kui V asub tööle asutusse, näiteks hooldekodusse, tuleneb taustauuringu vajadus seadusest.

Kõigepealt on vaja vaadata kõhutundega, kas inimene tuleb heade kavatsustega või on tal mingi kuri plaan. Aga sada protsenti ikka ei usalda ennast ka, siis peab uurima jah.

Samas näitas Projekt, et just vanemaealised vabatahtlikud ei soovinud lepingut allkirjastada, et mitte võtta kohustusi. Vanem inimene tunneb, et tervis võib alt vedada või tulevad muud probleemid, samas on ta äärmiselt kohusetundlik. Ja jättes lepingu allkirjastamata, väldib ta kohustuse võtmist.

... et ma olen kokku leppinud on ja et neil tekib nagu see lisapinge sees meie jaoks võib-olla polegi nagu arusaadav, et mis pinge neil tekib, aga kui ta on allkirjastanud selle lepingu, siis lisakohustus juures, nad on ääretult tundlikud ja õrnad eakad.

Siin aitab selgitamine. Vabatahtlikkus tähendabki vaba tahet, ka siis kui on sõlmitud leping. Kui V ei soovi jätkata, jääb talle õigus lõpetada oma tegevus päevapealt. Kui ta ei saa ajutiselt V rolli täita, peab vabatahtlike süsteem pakkuma asenduse võimaluse. Leping V-ga peaks olema lühike ja selge, see tuleb vajadusel ette lugeda ja lahti seletada.

Lepingu allkirjastamist võivad segada ka füüsilised piirangud, st halb nägemine. Paljudele tundub niisugune tähtis paber, kõik palju asju peale kirjutatud. Tekib see hirm, kui kuhugi alla kirjutatud, siis olen seotud millegagi, hirm, et teed midagi valesti.

Aruandluse suhtes oldi fookusgruppides seiskohal, et see peab olema, aga väga väheses mahus. Aruande igal infoväljal jaoks peab olema tellija. Tagasiside kõige suurem vajadus on KOV-l, aga on ka teisi sihtgrupe, kes tagasisidet vajavad, sh V ja A ja lähedane pereliige. KOV-l pole vaja infot selle kohta, mida tehti. Tarvis on infot, kelle juures V teenust osutab; tegevustest on vaja teada vaid seda, kui see hakkab katma sotsiaaltöötaja ülesandeid, näiteks kui vabatahtlik hakkab pakkuma pigem sotsiaaltransporti. Samuti on vaja fikseerida, kui on tekkinud probleemid. Millist tagasisidet vajab A ja V, peab määrama koordinaator.

Sisulist tagasisidet peaks jagatama mitte formaalselt aruannetena, vaid võrgustiku regulaarsetel üritustel, kus osalevad V-d, KOV esindajad ja ka koostööd tegevad pereliikmed.

Kui V kasutab transpordikompensatsiooni, siis täidab ta raamatupidamisest tulenevaid aruandlusnõudeid.

Üks võimalus, mis lahendab nii A lepingu sõlmimise kui aruandluse küsimused, on teha STAR programmi arendused ning hallata vabatahtlike teenust sarnaselt teiste KOV sotsiaalteenustega. Vt Tabel 9.

Tabel 9. Vabatahtlike teenuse haldamine STAR kaudu.

Sotsiaalministeerium teeb liite STAR keskkonda, teenuse „Muu“ alla „Vabatahtlike teenus“. Kui selle teenuse kohta saavad infot sisestada omavalitsuse liikmed, sh koordinaator ja valdade kontaktinimesed, siis on see nii lepingu kui aruandluse eest.

Lepingud A-ga vaja ei ole. Kui kohalik omavalitsus paneb sissekande STAR-i, et tal vajab inimene seltsilist ja sealt see läheb sellele omavalitsusliidule, siis see on piisav dokument juba, et anda lihtsalt mingit aruandlust? Et siis üks kõik lepingud ja aruanded STAR-i kaudu. STAR-i märke saab panna ainult sotsiaalosakond. Tegelikult saab panna STAR-s omavalitsuste liit ka, aga see liides tuleb sinna luua.

Teenus peab olema läbi Sotsiaalkindlustusameti, et praegu näiteks lastele see raske ja sügava puudega lastele tugisiku määramine, et siis inimene näeb sealt STAR-st selle ära, et on hinnatud teenuse vajadus on olemas. Ja siis selle põhjal tuleb mingi otsus ja. Hindab ära omavalitsus, kes täna ka meile ju selle kliendi täna annab, ta ju ka, ju ta hindab ära, et see klient vajab abi. Kliendi märkmikusse teeb märkme, on ju näiteks pakutakse koduteenust, kuid täiendavalt vajab seltsilise teenust ja ta võtab ühendust koordinaatoriga. Ja kui kellegi teise kaudu – ohvriabi näiteks - siis lihtsalt suhtlevad need teised kas ohvriabi või pere suhtleb sotsiaalsotsiaaltöötajaga, kes siis saab staarile märke teha. Ja edastatakse Omavalitsuse Liidu koordinaatorile, tema andmed ja et inimene on nõus sellega.

Fookusgruppides osalenud need inimesed, kes esindasid asutusi, nägid bürokraatianõudeid kui osapooli kaitsvaid meetmeid. Fookusgrupis osalejad, kes ei olnud hooldekodudest või meditsiinisüsteemist, bürokraatiasse kui kaitsemeetmesse ei uskunud.

Väljendati ka seisukohta, et kui V ei soovi kasutada digivahendeid, siis ei tohi see saada taksituseks vabatahtliku töö tegemisel. Ajakulust tähtsam on kasutada ära V-de potentsiaali.

Tingimused, et kõik on elektrooniline, ei tööta, sest on ju maapiirkonnas selliseid kohti, kus tõesti see Interneti levi ei ole veel üldse arenenud. Ja siis on inimesi, kellel on põhimõtted. Eks koordinaator võib ju siis selle info ise sisse toksida, kui see vabatahtlik ei ole nõus seda ise tegema. Igal juhul ma ei tahaks seda ressursi lasta kaduma minna, et kui on see tore vabatahtlik, kes ei ole võimeline elektroonilise asjaajamisega tegelema.

9. Võimalikke probleeme ja riske

Tõstatati neli küsimust, mis võivad tekitada probleeme vabatahtliku töö koordineerimisel – teenuse piiride tunnetamine, tagasisidestamine, A-de ja V-de jaoks autoriteetsete inimeste vastupanuliikumine ning meeste kaasamine V-deks ja A-deks.

Teenuse piirid. On oht, et A ootab teenusest rohkem, kui V pakkuda saab, sest piir V teenuse ja sotsiaalteenuse vahel ei ole täiesti selge.

„Kas sa oled nii hea ja viid prügi välja. Kas sa oled nii hea ja viid tuha välja. Kui sa tuled külla, kas sa hüppad apteegist läbi ja too mulle seda. Vastu see mulle ei käi, aga on tunne, et A täpselt ei saa aru, mis on vabatahtlike projekti eesmärk.“

... , et see vabatahtlik ei kujuneks tasuta koduteenuseks.“

Riski maandab see, kui V teenust vahendab KOV. Siis V ei satu ise surve alla, vaid KOV saab selgitada ja teenuse piiride hägustumise riski maandada. Piiri sotsiaalteenuse ja V teenuse vahel näitab teenuse regulaarsuse hädavajadus. Teenus, mis on regulaarselt hädavajalik, peab olema KOV poolt pakutud, teenust, mis on vajalik, kuid selle rahuldamisega viivitamine ei too kaasa ohtu füüsilisele tervisele, pakub V.

Tagasiside. Pilootprojekti esines sageli olukord, kus KOV soovitas koduhoolduse kliente Projektile soovitanud, kuid tagasisidet tulemuse kohta ei saanud. Ehk vabatahtlikud ja nende tegevus ei olnud KOV vaateväljas.

„Probleemkoht on see, et ma ei ole saanud tagasisidet, kui minuni ei jõua see info, et kas inimesed, kellele ma sellest räägin, ka jõuavad näiteks siia vabatahtlike projekti. Et sina sotsiaaltööd tehes räägid sellest võimalusest ja siis see kaob nagu mutiauku.“

Naabrinaise fenomen. A ise soovib V-d, kuid lähedased keelavad, või on A mõjutatud sõprade arvamusest, kes idee maha laidavad. Riski saab maandada koordinaatori teadlik tegevus informaalsete vastutõtjatega.

Mehed. Nii vabatahtlike kui abivajajate seas on suhteliselt vähem mehi kui naisi. Puudub küll statistika, kui palju mehi abistatakse ja kui palju seda vajadust võiks olla, kuid kõikides fookusgruppides oldi arvamusel, et meessoost V-de arvu suurendamine tooks kaasa meessoost A-de arvu kasvu.

Peredes käib mehi ikka vähem kui naisi, aga neid ikkagi on ja tõenäoliselt nende juurde ma ühtegi naissoost abistajat või vabatahtlikku ei saadaks. Et sobikski tõenäolist mingi meesterahvas.

Meie asutuses klientidest meestel lähevad küll silmad särama, kui naisterahvast vabatahtlik meile külla tuleb. Aga võib olla ka sellepärast, et meil on väga tublid kaks töömeest, keda me nimetame töömesilasteks. Eks siis nad sumisevad kogu aeg ringi, nii et nemad on ka päris toetavad meie meesklientidele.

Asutuses ju põhimõtteliselt töötavad kõik naised, aga kliendi poolelt on pooled mehed, pooled on naised ja tee mis tahad, mehed ikka tahavad mehi näha. Kas või see, et kui meil ehitusmehed majas on, siis on terve suur ring mehi ümber nende meeste tööd jälgimas. Tahetakse nagu sekkuda või kasvõi vaadata, eks ole, tuleb mõni asi meelde, mida ma olen kunagi teinud. Ikka naerame, et kogu aeg on see kanakari ümber ja muudkui kaagutavad. Tahaks ikka midagi mehist.

Projektis osalesid V-dena tihti need mehed, kes olid vabatahtlike abikaasad, mis tähendab, et mehi vabatahtlikeks kaasati väga isikliku mõjutamise kaudu. Üks põhjustest, miks mehi vabatahtlike seas proportsionaalselt vähem on, arvati olevat ühiskondlik arvamus vabatahtlikust tööst kui tegevusest, mis justkui eeldab emalikkust hoolt ja armastust ja märkamist ja et seda tuleb naistelt rohkem. Ühiskonnas on vaja lahti seletada, mida seltsiteenus tegelikult kujutab, sest seltsiline võib olla näiteks malemängupartner.

Teine võimalik lähenemine on mingi kindlat tüüpi abivajaduse kaudu, näiteks vanemate meeste otsimine, kes sõidutaks A autoga vajalikku kohta.

On kindlasti niisugused, kes aitavad transpordiga ja võib-olla mehed, vanemad mehed on valmis ka selle transpordiga aitama. Vaja surnuaeda viia kuskile külla või mis iganes. Et meil see ühiskondlik transport on nii, nagu ta on ja vanemad mehed on paremad autojuhid.

Luu võiks nimekirja vabatahtlikest, kes reageerivad nn väljakutsele, mingile väga konkreetsele ülesandele, näiteks üks õlitada, kartulikott tuppa tassida.

Mehed tahavad midagi konkreetset teha. Nad ei viitsi niimoodi juttu puhuda, vaid nad tuleks, teeks ära, selle parandaks ratastooli ära ja läheks minema. Midagi käegakatsutavat.

Mehed otsivad sotsiaalset seltsi ka tegelikult, võib-olla ise seda märkamata. Võibolla me ainult arvame, et nad tahavad ainult väga konkreetset teha. Et ma vaatan, meie maal on naabrimees seitsekümmend pluss ja tema igal võimalikul juhul otsibki lihtsalt seda sotsiaalse suhtlemise võimalust.

Mehi peaks otsima ja kutsuma mitte niivõrd soo pärast, vaid neid tuleks kokku viia hobipõhiselt. Malemäng. Markide kogumine, kalamehejutud, kogumiskirg. Vabatahtlikkuse võimalusi võiks tutvustada meesteühenduste kaudu. Anda näiteks klubidele (Lions) ülesanne, et otsige meile kümme vabatahtlikku meest. Klubid töötavad missioonipõhiselt. Teha tuleks üldist propagandat ja värbamiskampaaniad seltsides ja rahvamajades ja üritustel, sest aktiivsed mehed on ka potentsiaalsed vabatahtlikud.

Meil oli puuetega inimestel ball. Mind võttis üks noormees tantsima. Ma mõtlesin, et kuidas mina temaga ära tantsitud saan. Aga see poiss võttis mu käe vahele ja lükkas mind sinna, kuhu oli vaja. Ja mul oli väga piinlik, sest ta tantsis niivõrd hästi. Pärast tuli välja, et see algatus sai alguse Raplamaal kus ongi niimoodi, et puuetega inimesed käivad tantsukursustel ja teine pool on siis kas keegi tuntud inimene või vabatahtlik ja see on pidev „tantsitaja“ ja üsna selline mitmeaastane projekt. Et on võimalusi küll.

10. Rahastusmudel

Vabatahtlik tegevus sotsiaalvaldkonnas ei saa jätkata projektina. Sõna projekt on inimestele ebameeldiv, sest seostub märksõnadega ajutine, hetkeline pingutus, erakorralisus. Vabatahtlik tegevus sotsiaalvaldkonnas peaks jõudma „tavalisse ellu ehk normaalsusesse“.

Koordineerija palk ja tegevuskulud peavad olema stabiilse rahastusega. Samuti peab V-del olema võimalik kasutada autokütuse kompensatsiooni nendes piirkondades, mis jäävad väljapoole tasuta ühistranspordiga suuremaid linnu.

- a) Kõige sagedamini nähti maakondliku koordineerija palga ja püsikulude ning transpordi kompensatsiooni (edaspidi Püsikulu) rahastajana Omavalitsuste liitu (teatud piirkondades on samas funktsioonis MAK), kellel teevad osamaksud kõik vallad ning Püsikulu makstakse välja „ühisest potist“. Vabatahtlike koordineeriva organisatsiooniga sõlmib Omavalitsuste liit kahepoolse lepingu, analoogiliselt terviseteenuste osutaja ja Omavalitsuste liidu vahelise lepinguga. Kõik muud vajaminevad kulud Püsikulude kõrval otsib organisatsioon ise.

Meil on päris kõva see omavalitsuste liit. Ja sotsiaalkaitsekomisjon, kes noh, koordineeriti meil maakonnapõhiselt seda ja miks me peaks seda lõhkuma, me peaks seda tugevdama tegelikutena

Riigi rahastamise puudusena nimetati, et otsus selle kohta ei saa tulla kiiresti, aga rahastust on vaja kohe. Samuti ei pakuks see piisavat kindlust pikaajaliseks koostööks.

Ei usu, et riik toetaks. Senine kogemus näitab, et „x keskuse rahastamisel on olnud suhteliselt selline palli veeretamine sinna-tänna ja selleks et riigiga kokku leppida, siis on vaja kaks aastat ette midagi kokku leppida. Aga raha oleks ju kohe vaja, mitte kahe aasta pärast. Selle kahe aasta pärast on V-de tegevus juba välja surnud.“

Kui riik, siis mul on tunne, et seal võib juhtuda see, et kolme aasta jooksul teeb seda tööd üks kolmas sektor, siis natukese aja pärast tuleb teine. Ei ole nii, et ta saaks kogu aeg üks ja sama teha.

Riigi rahastamise variandi heaks rääkis õigluse asjaolu.

Noh, minu meelest kõiki asju ei saa nagu panna teiste inimeste peale. Kuhu siis lõpuks riigi raha läheb? Riik väga rõõmsalt annaks meile kõik üle kohalike omavalitsustele. Et mida nad siis nagu ise teevad?

- b) Teise variandina nähti Püsikulude katjana proportsionaalsetes osades kohalikke omavalitsusi. Kohalik omavalitsus võiks tahta rahastada, sest vabatahtlike töötajad kergendab sotsiaaltöötajate töökoormust. Raha antakse järgmiseks perioodiks vastavalt üle-eelmise perioodi tulemustele, st vastavalt kui palju on piirkonnas / vallas on vabatahtlike ja palju abivajajaid ja kui suures mahus töö käib. Kui V-de töö on väga mahukas, loob kohalik omavalitsus oma koordinaatori koha.

Risk on see, et üks vald ütleb, et neid pole vaja, teine ütleb, et neil on vaja, üks maksab, teine ei maksa.

- c) Kolmas variant on, et Püsikulud katavad kõikides maakondades riik ja KOVL hübriidrahastusena. Arendatakse välja analoogne süsteem abipolitseinike ja vabatahtlike päästjatele. Vabatahtliku süsteem on alles väljakujunemisel, vajab stabiilsust ja stabiilsuse ulatuse järgi on vaja just riigieelarvelist allikat koordinaatoritele. Lisaks peab siis olema mingi analüüs ja arengutegevus.

Ettepaneku puudus on, et sotsiaalvaldkonnas puudub keskne amet, nagu on PPA või Päästeamet. Sotsiaalvaldkonnas on vaid SKA.

Kes koorinaatori kulud maksab, sõltub ka sellest, mis selle raha eest saab. Et kui see on ikkagi väga selgelt lahti mõtestatud ja näidatud win-win olukorda, siis ega raha maailmas otsa pole saanud. Kui tulemus on, siis on ka maksja.

Kokkuvõte

Vabatahtlike on Eestis sotsiaalhoolekande valdkonda vaja. Igas piirkonnas peaks töötama palgaline koordinaator, kellele on loodud töökoht ja kellel on väljaspool suuremaid linnu kasutada vabatahtlikele mõeldud transpordi kompenseerimise fond. **Fookusgrupi uuringu tulemus vanemas keskeas vabatahtlike kaasamise suhtes on kooskõlas valdkonna akadeemilises kirjanduses väljendatud seisukohtadega, mis osutavad, et pikaajaliste poliitikameetmeteta ning investeringuteta vanemate inimeste vabatahtlikku töö osalust ei ole võimalik suurendada (Principi et al. 2012).**

Igas omavalitsuste liidus (endine maakond) peaks töötama üks koordinaator. Sõltuvalt vabatahtlike arvu kasvust, võib töökoormus edaspidi areneda vallapõhiseks. Nõuded koordinaatorile sõltuvad piirkonnast. Koordinaatoril on vabatahtlikus töös võtmeroll ja ta peab olema kohalike olusid tundev inimene, keda kogukonnad usaldavad.

Vabatahtlike töö toimub võrgustiku põhimõttel. Võrgustiku tööd juhivad koordinaator. Tal peab olema individuaalne suhe kõikide võrgustiku liikmetega.

Koordinaatori peamised partnerid peaksid olema valdade sotsiaalosakonnad (kui käimasolev piloot testpiirkondades õnnestub, siis KOV hoolekandekoordinaatorid), kelle kaudu saadakse valdav osa infost abivajajate ja võimalike tööde kohta. Võrgustiku ülejäänud sõlmpunktid on sotsiaaltöötajad, lähedased, sotsiaalpartnerite esindajad, V-d, A-d. Koordinaator peab looma ka võrgustiku ka nendest asutustest ja institutsioonidest, keda potentsiaalne A oma igapäevaelus külastab või kuhu elu teda viib: eriarstid, ohvriabi; perearst ja pereõde, bussijuhid, väikeste poodide müüjad, kirikuteenijad, postiljonid.

Kõige keerulisemaks sotsiaalvaldkonnas vabatahtlike kasutamise juures hinnati vabatahtlike leidmist. Vabatahtlike otsimisel peaks sõnum lähtuma ennekõike väärtustest ja pakkuma vabatahtliku töö kandidaadile võimalust tunda ennast ühiskonna ja kogukonna heaolu parandajana – vabatahtlik tegevus on võimalus panustada oma piirkonna elanike heaolusse. Vabatahtlike ringi laiendamisel soovitatakse kõnetada äsja pensionile jäänud inimesi ja pensionile jäänud õpetajaid. Esimestel on oluline leida kogukondlik tegevus, mis asendab senist palgatööd. Teisel juhul on tegemist suure rühmaga, kellel on head eeldused sotsiaalvaldkonna vabatahtlikuks tööks.

Vabatahtlikele peab pakkuma stardiväljaõpet. Vabatahtlike stardikoolituse üks eesmärk on omavaheline võrgustamine. Koolituse üldosa saab olla üle vabariigi ühetaoline, kuid teine osa peab olema piirkonnaspetsiifiline ja eelnevalt koordinaatoriga läbi räägitud. Lisaks stardiväljaõppele on äärmiselt oluline juhtida vabatahtlike regulaarset võrgustikutööd, mille käigus kohtutakse KOV esindajaga, tehakse kogemusnõustamist ja tõstetakse motivatsiooni. Vabatahtlike regulaarne omavaheline võrgustikutöö ei nõua lisaressursse.

Abivajaja ja vabatahtliku kokku viimisel on oluline rakendada individuaalset lähenemist, mis lähtub lisaks vastastikusele sobivusele just vabatahtliku huvist. Eesmärk peaks olema pakkuda vabatahtlikule võimalus leida endale südamelähedane tegevus. Vabatahtlik ei saa tänapäeval olla lihtsalt energiaallikas, käepikendus või tööjõud. Koostöö eesmärk peab olema abivajaja ja vabatahtliku suhte tasakaal andjana ja saajana, et tagada koostöö jätkumine. Seetõttu peaks arendama välja erinevaid vabatahtliku töö vorme, sh nädalalõpu sotsiaaltöö või tööampsud.

Abivajajaga ametliku lepingu sõlmimise vajadus puudub, kuid mitteformaalsete meetodite abil peab abivajajaga jõudma „vastastikuse vastutuse võtmiseni“. Vabatahtlikuga peab sõlmima lepingu ja kontrollima tema tausta, mis on koordineeritud vabatahtliku tegevuse üks eelis informaalsete abiga võrreldes.

Vabatahtliku töö kohta peab tekkima optimaalses mahus aruandlus. Üks võimalus, mida kaaluda, on lahendada abivajaja lepingu sõlmimise ja vabatahtliku aruandluse küsimused STAR programmi arenduse kaudu, mis lubab hallata vabatahtlike teenust sarnaselt teiste KOV sotsiaalteenustega.

Vabatahtlik tegevus sotsiaalvaldkonnas ei saa jätkata projektina. Koordinaatori ja transpordikompensatsiooni kuludele (nn püsikulud) pakuti välja kolm võimalikku rahastusmudelit.

Koordineerija palga ja püsikulude ning transpordi kompensatsiooni (edaspidi Püsikulu) rahastaja on Omavalitsuste liit, kellel teevad osamaksud kõik vallad ning Püsikulu makstakse välja „ühisest potist“.

Püsikulude katja on proportsionaalsetes osades kohalikud omavalitsused vastavalt eelmise perioodi tulemustele: vastavalt kui palju on piirkonnas / vallas vabatahtlikke ja palju abivajajaid ja kui suures mahus töö käib.

Püsikulud katavad kõikides maakondades riik ja Kohalike Omavalitsuste Liit hübriidrahastusena.

Teatud määral on vabatahtlikul tegevusel sotsiaalvaldkonnas piirkondlikud eripärad.

Nendes piirkondades, mis on eriarsti keskustest (Tallinn, Tartu) kaugel, on üks vabatahtlike tegevusest transport eriarsti juurde koos saatjateenusega.

Koordinaator peab tundma kohalikke olusid, ta peab olema inimene, keda kogukonnad usaldavad. Tal peab olema individuaalne suhe kõikide vabatahtliku tegevuse võrgustiku liikmetega, sh abivajajad, vabatahtlikud, linnaosa või valla ametnikud.

Maal soovitatakse vabatahtlikke otsida ennekõike külaseltsidest ja teistest kogukondlikest ettevõtmistest, et kõnetada neid kogukonnaliikmeid, kes on aktiivsed mõnes teises valdkonnas.

Jätke meelde märksõna „praam“. Kanalid, kuidas vabatahtliku teenuse võimalusest võimalikke abivajajaid informeerida, on piirkonna spetsiifilised. Näiteks saartel aetakse suur osa olulistest asjadest ära praami peal. Väikestes kohtades peab arvestama, et info liigub ennekõike informaalsete kanaleid pidi. Informaalset suhtlust peab koordinaator ja tema võrgustik nn toitma sobivas vormis informatsiooniga.

Vabatahtlike stardiväljaõppe üldosa on üle vabariigi ühetaoline, kuid teine osa peab olema piirkonnaspetsiifiline ja eelnevalt koordinaatoriga läbi räägitud.

Koordineerijal peab olema võimalik kasutada autokütuse kompensatsiooni nendes piirkondades, mis jäävad väljapoole tasuta ühistranspordiga suuremaid linnu.

Põhipunktid

1. Vabatahtlikke on sotsiaalhoolekande valdkonda vaja. Vajadused, mida sotsiaalteenuste osutajad ei kata või ei kata piisavalt, kuid mida saavad katta vabatahtlikud, on ennekõike sotsiaalsed vajadused.
2. Vabatahtlik tegevus sotsiaalvaldkonnas ei saa jätkata projektina.
3. Sotsiaalsed vajadused, mida vabatahtlikud aitavad rahuldada, hoiavad individuaalsel tasandil ära A üksildusega kaasnevad füüsilised ja vaimsed probleemid. Ühiskonna tasandil rikastab vabatahtlike seltsiliste tegevus kogukondlikku pärandit.
4. Vabatahtliku tegevuse võtmeroll sotsiaalvaldkonnas on koordineerijal. Koordinaator loob ja haldab võrgustikku. Ta tegeleb teavitustööga, peab sidet KOV-ga, haldab vabatahtlikke, viib kokku V ja A, korraldab võrgustikutööd, tellib ja aitab üles ehitada stardiväljaõppe. Koordineerija peab olema palgaline.
5. Koordinaator peab olema kohalikke olusid tundev inimene, keda kogukonnad usaldavad. Tal peab olema individuaalne suhe kõikide võrgustiku liikmetega.

6. A ja V kokku sobitamine käib valdavalt katse-eksitus meetodil, kuid koordinaator peab leidma või looma enne esimest kohtumist A ja V vahel mingi sisulise või tehnilise seose, mille kaudu neid üksteisele tutvustada ja lähendada.
7. Ette loodud seose olulisus väheneb vaid sellel juhul, kui A on väljendanud mingit väga konkreetset vajadust – transpordiprobleemi, tervisega seotud probleemi. Sellisel juhul sarnaneb V tegevus rohkem sotsiaalteenusele.
8. Kõige raskemaks etapiks Projektis peeti vabatahtlike leidmist. Samas võib olla tegemist Projekti eripäraga, kus sotsiaalpartnerid ja KOV ei olnud Projekti kõikide üksikasjadega, sh vabatahtlike kaasamisega kursis. Teiselt poolt oli piirkondi, kus Projekti haarati ennekõike varasema vabatahtliku kogemusega inimesi.
9. Sotsiaalvaldkond erineb teistest valdkondadest, kes vabatahtlikke kaasavad. Sotsiaalvaldkonnas ei saa vabatahtlik materiaalseid hüvesid (nagu näiteks vormiriietus, võimalus olla kaasatud huvipakkuva tehnika kasutamises, lõunasupp vmt). Vabatahtliku peamine motivaator on võimalus leida südamelähedane tegevus. Seega on abivajaja ja vabatahtliku kokku viimisel oluline individuaalne lähenemine, mis lähtub vabatahtliku huvist.
10. Sotsiaalvaldkonnas vabatahtlike süsteemis V-le pakutav väärtus on vabatahtlike koordineeritud ühistegevus, kogemusõpe ja võrgustumine. Vabatahtliku motivatsioonile keskendumine eeldab ka vabatahtliku töö erinevate vormide välja arendamist (vt tabel 4).
11. Vabatahtlike otsimisel peaks sõnum lähtuma ennekõike väärtustest ja pakkuma V kandidaadile välja võimaluse tunda ennast ühiskonna või kogukonna liikmete heaolu parandajana – vabatahtlik tegevus on võimalus panustada oma piirkonna heaolusse.
12. Vabatahtlike ringi laiendamisel soovitatakse kõnetada kindlaid suuri sihtgruppide, sh äsja pensionile jäänud inimesed, pensionile jäänud õpetajad.
13. Maal soovitatakse vabatahtlikke otsida külaseltsidest ja seda tegevust tutvustada kohalikel üritustel, et kõnetada neid kogukonnaliikmeid, kes on juba aktiivsed mõnes teises valdkonnas.
14. Covid-19 juhtumist saab õppida taktikaid vabatahtlikkuse vastu huvi äratamiseks.
15. Kui A on vaimselt terve, siis ei peaks eeldama, et koordinaator või vabatahtlik tingimata otsiks kontakti ka lähedasega. A ise peaks võtma vastutuse oma lähedasi sellest elumuutusest informeerida.
16. Lähedasi, kes V-de liikumist toetavad, peaks kasutama ressursina, kas sotsiaalvaldkonna vabatahtlikkuse propageerijana või vabatahtlikena.
17. Koordinaatori põhipartnerid peaksid olema valdade sotsiaalosakonnad, kelle kaudu koordinaator saab suure osa infost abivajajate ja võimalike tööde kohta.
18. Koordinaator juhib võrgustiku tööd. Võrgustiku moodustavad sotsiaaltöötajad, lähedased, sotsiaalpartnerite esindajad, V-d, A-d.
19. Kanalid, kuidas V teenuse võimalusest potentsiaalseid abivajajaid informeerida, on piirkonna spetsiifilised. Kasutada tuleb informaalseid kanaleid, vallalehte, saartel on oluline infokanal praam ja selle sõitjad.
20. Koordinaator peab looma võrgustiku nendest asutustest ja institutsioonidest, keda potentsiaalne A oma igapäevaelus külastab või kuhu elu teda viib: eriarstid, ohvriabi; perearst ja pereõde, bussijuhid, väikeste poodide müüjad, kirikuteenijad, postiljonid.
21. Avada võiks suhtlustelefoninumbri, kust osatakse helistajat suunata muuhulgas vabatahtlike koordinaatorite juurde.
22. Koordinaatorid võivad vajada koolitust või koostööpartnerit kommunikatsiooni teemal.
23. Tabelis 8 on toodud ideid, kuidas meediakanalites kõnetada potentsiaalseid V-d ja A-d.
24. Vajalik on V-de stardiväljaõpe kontaktõppe vormis. Seisukohad erinesid koolituse mahus, sisu ja vormi suhtes.
25. Stardiväljaõppe üldosa peaks olema üle vabariigi ühetaoline, teine osa peab olema piirkonnaspetsiifiline ja eelnevalt koordinaatoriga läbi räägitud.
26. Lisaks stardiväljaõppele on äärmiselt oluline juhtida vabatahtlike regulaarset võrgustikutööd, mille käigus kohtutakse KOV esindajaga, tehakse kogemusnõustamist ja tõstetakse motivatsiooni. Vabatahtlike võrgustikutöö ei nõua lisaressursse.
27. Vabatahtlike omavaheline võrgustikutöö peab olema sama intensiivne kõikide V-de jaoks sõltumata nende liitumise ajast.
28. Lepingute keerukus ja aruandluse detailsust peeti Projektis probleemideks, mida peaks edaspidises töös muutma.

29. A-ga ametliku lepingu sõlmimise vajadus puudub, kuid mitteformaalsete meetodite abil peab A-ga jõudma „vastastikuse vastutuse võtmiseni“. V võib siiski küsida A-lt Hea tahte kokkuleppe sõlmimist.
30. Vabatahtlikuga peab sõlmima lepingu ja kontrollima tema tausta, mis on koordineeritud vabatahtliku tegevuse üks eelis informaalsete abiga võrreldes.
31. V peab pidama aruandlust, mis näitab, kelle juures V teenust osutab; kas on oht, et V teenus hakkab katma sotsiaaltöötaja ülesandeid, millised on tekkinud probleemid.
32. Üks võimalus, mis lahendaks nii A lepingu sõlmimise kui aruandluse küsimused, on teha STAR programmi arendused ning hallata vabatahtlike teenust sarnaselt teiste KOV sotsiaalteenustega.
33. Sisulist tagasisidet jagatakse võrgustiku liikmetele mitte formaalselt aruannetena, vaid võrgustiku regulaarsetel üritustel.
34. Kui V ei soovi kasutada aruandluse koostamisel digivahendeid, siis ei tohiks see olla taksituseks vabatahtliku töö tegemisel. Ajakulust tähtsam on ühiskonnas kasutada V-de potentsiaali.
35. Lisaks käsitletud küsimustele toodi probleemide ja riskidena välja veel V teenuse võimaliku kattumise sotsiaalteenustega; potentsiaalse V sõbrannade ja informeerimata lähedaste vastupanu tegevuse (nn naabrained efekt), meeste vähesuse nii vabatahtlike kui abisaajate seas, KOV huvi vähenemise seoses tagasiside puudumisega.
36. Pakuti välja kolm võimalikku rahastamismudelit.
37. Sotsiaalvaldkonna vabatahtliku tegevuse riigi rahastamise variandi heaks rääkis õigluse asjaolu. Riigi rahastamise puudusena nimetati, et otsus selle kohta ei saa tulla kiiresti, aga rahastust on vaja kohe, samuti ei pakuks see piisavat kindlust pikaajaliseks koostööks.

Kirjandus

- Alumäe, Tanel; Tilk, Ottokar; Asadullah. "Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech" *Baltic HLT 2018*.
- Bonsang E, Adam S, Perelman S. (2012). Does retirement affect cognitive functioning. *Journal of Health Economics* 31, 3: 490–501. doi:10.1016/j.jhealeco.2012.03.005.
- Heo, J., King, C., Lee, J., Kim, H. M., & Ni, C. (2014). Learning from Healthy Older Adults: An Analysis of Undergraduate Students' Reflective Essays. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 23(3), 537–545.
- Principi, A., Chiatti, C., Lamura, G. & Frerichs, F. (2012). The engagement of older people in civil society organizations. *Educational Gerontology*, 38,2: 83–106.
- Rull, M., Tambaum, T., Vainre, M. & Paat-Ahi, G. (2018). *Sustainable tailored integrated care for older people in Europe (SUSTAIN project). Lessons learned from improving integrated care in Estonia*. [2018, oktoober 21]. <http://www.sustain-eu.org/products/sustain-country-reports/>
- Tambaum, T. (2016). 55+ rahvastiku internetikasutus ja sotsiaalne aktiivsus. Sakkeus, Luule; Leppik, Lauri (Toim.). *Pilk hallile alale. SHARE Eesti uuringu esimene ülevaade ja soovitusel eakate poliitika kujundamiseks* (182–205). Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Tambaum, Tiina; Kuusk, Helina (2014). Older men as deep-rooted trees of wisdom. *Andragoška Spoznanja*, 41–55.
- van den Heuvel WJ, van Santvoort MM. (2011). Experienced discrimination amongst European old citizens. *European Journal of Ageing* 8, 4.
- Õispuu, T. (2018). *Vanemaealised mehed informaalsetes õppes Eesti Maanteemuuseumi näitel*. Magistritöö. Tallinna Ülikool, Haridusteaduste instituut.